

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-2-21>

ШОТЛАНДСЬКА МОВНА КРИЗА: СУЧАСНИЙ СТАТУС ТА ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ МІНОРИТАРНИХ МОВ

Лемещенко-Лагода В. В.

викладач кафедри «Іноземні мови»

Таврійського державного агротехнологічного університету

імені Дмитра Моторного

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна;

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики,

порівняльного мовознавства та перекладу

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Внаслідок інтенсифікації процесів міжнародної інтеграції та глобалізації, а також економічної та політичної поляризації світового суспільства все більшої актуальності набуває питання збереження мовного та культурного розмаїття. Особливу увагу сучасних лінгвістів звернено до проблеми функціонування та збереження міноритарних мов, що знаходяться під значним впливом мажоритарної мови.

На сьогоднішній день на території Шотландії одночасно функціонують три мови:

- шотландська англійська (Scottish English), територіальний варіант літературної англійської мови, є офіційною мовою Шотландії;
- шотландська мова Скотс (Scots), що має статус міноритарної регіональної мови;
- шотландська гельська (Scottish Gaelic), що є міноритарною, проте другою офіційною мовою Шотландії.

Обидві міноритарні мови, шотландська мова Скотс та шотландська гельська мова, незважаючи на визнання у 1992 р. Європейською хартією регіональних мов і мов меншинств, внаслідок тривалого перебування в одному комунікативному просторі з шотландським варіантом англійської мови, наразі потребують низки заходів задля збереження та подальшого розвитку.

Необхідність розробки вищезазначеної проблеми на території сучасної Шотландії глибоко усвідомлюється зарубіжними (R. Crawford, J. Considine, C. Mark, A. L. K. Nihtinen, L. Pike, S. Pons-Sanz, Ch. Robinson), зокрема шотландськими (A.J. Aitken, M. G. Dareau, A. MacCoinnich, I. Macleod, R. W. McLeod, S. Rennie), науковцями.

Складна мовна ситуація, що склалась у Шотландії, пояснюється здебільшого історичним розвитком шотландської держави, численними утисками, громадянськими війнами та значною еміграцією корінних шотландців на початку XX століття.

Шотландська гельська мова належить до кельтської гілки індоєвропейської мовної сім'ї. До XI століття вона поширилась майже всією територією теперішньої материкової частини Шотландії і утвердилась як мова шотландського королівства. Основні події, що спричинили занепад шотландської-гельської мови, пов'язані з внутрішнім розколом у шотландському суспільстві. Приблизно з XII століття мова поступово витіснялась з рівнинних територій на північ та захід країни до нагір'я та островів. З XVII століття починається поступова втрата носіїв мови, і як наслідок, самої гельської мови. З середини XVIII століття велика, а часом і вимушена еміграція, та різні репресивні заходи, а також загальні економічні та культурні зміни спричинили її поступовий занепад [1, с. 197–198].

Сьогодні немає моноглоттів, які говорять гельською мовою, і багато молодих носіїв користуються у всіх сферах переважно англійською мовою. Багато колишніх гельськомовних районів наразі англійськомовні. Під час перепису населення 2001 року в Шотландії в цілому нараховувалось 58 969 носіїв гельської мови віком від 3 років – лише 1,2% від загальнонаціонального населення. Приблизно 7 094 особи стверджували, що здатні читати або писати гельською, але не розмовляти нею, а ще 27 538 могли розуміти гельську, але не говорити, читати та писати [3, с.24]. Таким чином, гельська мова зараз знаходиться в ослабленому стані як за кількістю носіїв, так і за інтенсивністю використання, що значно ускладнює процес її розвитку та збереження.

Шотландська мова Скотс є германською мовою, що сформувалась на основі нортумбрійського діалекту підчас взаємодії германських племен англів, саксів, ютів та фризів з піктами та кельтами. Від XII до кінця XVI століття Скотс була домінуючою мовою Шотландії. Основними подіями, пов'язаними із занепадом шотландської мови Скотс, є протестантська реформація в Шотландії (1560), Союз корон (1603) та Союз парламентів (1707). Фактично, з XVIII століття шотландські наукові діячі та письменництво свідомо починають відмовлятися від шотландської мови на користь англійської [4, с. 70].

Негативний вплив англійської мови, стигматизації та упреждень призвів до ситуації, коли шотландську мову Скотс часто вважали «сленгом», «діалектом», «поганою англійською мовою» та «мовою неосвічених людей та невігласів». Таким чином, втративши свій

офіційний статус, Скотс довгий час зберігалась у розмовних діалектах та побутовому мовленні простого населення [5, с. 127].

Незважаючи на те, що протягом останніх років зростає позитивне ставлення до шотландської мови Скотс, головною проблемою мови стала відсутність мовної обізнаності серед широких верств населення. Багато шотландців переходять з шотландської англійської на Скотс або зі Скотс на шотландську англійську залежно від соціальної ситуації. Наразі кількість носіїв оцінюється приблизно у 1,5 мільйона, що робить шотландську мову Скотс найбільшою міноритарною мовою на території сучасної Великобританії (звіт GRO (S) 1996) [4, с. 71].

Історія розвитку обох мов – шотландської гельської та шотландської мови Скотс – має цілий ряд подібностей. Кожна з мов тісно пов'язана з мовою сусідньої країни (шотландська гельська – з ірландською, шотландська мова Скотс – з англійською). Обидві мови з'явились на території сучасної Шотландії приблизно в один історичний період. Кожна з мов, свого часу була офіційною мовою країни (мовою королівської знаті, літератури, судочинства, торгівлі). Втрата статусу відбулась внаслідок зміни державного устрою або політичної влади. Обидві збереглись до нашого часу у якості численних діалектів окремих регіонів.

Після підписання (3 березня 2000 р.) та ратифікації (27 березня 2001 р.) Великобританією Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у Шотландії активізувалась діяльність щодо збереження та розвитку шотландської гельської та мови Скотс. Зокрема, обидві мови стали викладатись в освітніх закладах усіх рівнів та форм власності. Для цього видаються якісні навчальні матеріали, словники, наукова та художня література тощо. Гельською мовою відбувається трансляція телевізійного каналу BBC Alba. Фінансування програми розвитку повністю проводиться за рахунок власних коштів шотландського уряду.

Однак слід наголосити й на певних недоліках шотландської регіональної мовної політики, серед яких:

- недостатня кількість кваліфікованих викладачів;
- відсутність законопроектів із впровадження та використання регіональних мов в адміністративній сфері та сфері охорони здоров'я.

На сьогоднішній день, на відміну від шотландської гельської мови, яка має статус офіційної у Шотландії, мова Скотс не може отримати цей статус через відсутність єдиного літературного стандарту та наявності численних діалектів.

Більш того, шотландська гельська мова зараз знаходиться під серйозною загрозою зникнення. Якщо під час перепису населення 2001

року в Шотландії в цілому нараховувалось 58 969 носіїв гельської мови віком від 3 років, то у 2020 році дослідження, проведене групою гельських експертів та соціолінгвістів з Університету нагір'я та островів (University of the Highlands and Islands (UHI)), показало, що лише 11000 людей щоденно спілкується гельською мовою [2]. Як доречно вказує професор Кончур Ó Джолаган (Conchúr Ó Giollagáin) більше енергії треба спрямовувати на заохочення населення спілкуватись гельською мовою у будь-якій ситуації, слід «заохочувати говорити нею зі своїми дітьми в соціальних ситуаціях та у сімейному колі» [2].

Таким чином, незважаючи на активну діяльність уряду Шотландії, обидві мови – шотландська гельська та шотландська мова Скотс – потребують подальшої підтримки та вдосконалення програми збереження та популяризації. Сьогоднішня неоднозначність та невизначеність мовної політики не дозволяє спрогнозувати подальший розвиток та зміну мовного статусу міноритарних мов Шотландії, так само як і їх збереження.

Література:

1. Паренко М. Б. Проблемы взаимодействия языков на территории современной Шотландии. *Вопросы психолингвистики*. 2016. № 4. С. 194–205.
2. Carrell S. Scots Gaelic could die out within a decade, study finds. *The Guardian*. 2020. 2 July. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/jul/02/scots-gaelic-could-die-out-within-a-decade-study-finds> (Last accessed 14.04.2021)
3. McLeod W. Securing the status of Gaelic? Implementing the Gaelic Language (Scotland) Act. *Scottish Affairs*. 57, 2006. Pp. 19–38.
4. Nihtinen Atina L.K. Gaelic and Scots in Devolved Scotland. *Studia Celtica Fennica*. 2008. Vol 5. Pp. 69–81.
5. Nihtinen Atina L.K. Scotland's Linguistic Past and Present: Paradoxes and Consequences. *Essays in Honour of Anders Ahlqvist*. 2005. Vol 2. P. 118–137.